

Izvorni znanstveni rad
UDK 739.1(497.5 Dubrovnik)“15“
Primljeno: 15.4.2013.

DUBROVAČKI MOĆNIK GLAVE SV. STJEPANA UGARSKOG U STOLNOM BIOGRADU

VINICIJE B. LUPIS

SAŽETAK: U radu se obrađuje moćnik glave Sv. Stjepana, ugarskoga kralja, koji potječe iz dubrovačkog Dominikanskog samostana. Sada se čuva u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár) u Mađarskoj, gdje je prenesen u 18. stoljeću, poslije političkog pritiska habsburškog dvora na Dubrovačku Republiku tijekom Prvog rusko-turskog rata 1769. godine. Moćnik glave Sv. Stjepana spominje se 1590, a dao ga je izraditi generalni vikar Dubrovačke dominikanske kongregacije Timotej Pasković (1530-1604). Razmatrani moćnik nastao je u dubrovačkim zlatarskim radionicama, tvoreći izvorno cjelinu s dva moćnika glavâ Sv. Luke i Svetih Kuzme i Damjana, koji se i danas čuvaju u dubrovačkom Dominikanskom samostanu. Pronalazak moćnika glave Sv. Stjepana Ugarskog potvrdio je kvalitetu dubrovačkih zlatarskih radionica i tijekom druge polovice 16. stoljeća, koje su razvijale specifičan dubrovački likovni izričaj. Ova dionica dubrovačkog zlatarstva kasne renesanse slabije je poznata. Veliki dio je, nažalost, nepovratno izgubljen u velikom potresu 1667. i potom u ekonomskom osiromašenju tijekom 19. stoljeća, kada su brojni vrijedni predmeti otuđeni i rasprodani.

Ključne riječi: moćnik glave, Stolni Biograd, Székesfehérvár, Dubrovnik, dominikanci, Sv. Stjepan Ugarski

Keywords: reliquary of the head, Alba Regia, Székesfehérvár, Dubrovnik, dominicans, St. Stephen of Hungary

Povijesni uvod

Zaštita hrvatsko-ugarskih kraljeva i okrilje ugarske krune omogućili su gotovo dva stoljeća nesmetanu izgradnju samostalne dubrovačke aristokratske republike. Među simbolima kraljevske nazočnosti bila je važna i trajna nazočnost moćnika

Vinicije B. Lupis, viši znanstveni suradnik u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Dubrovnik. Adresa: Od Kaštela 11, Dubrovnik. E-mail: vinicije.lupis@pilar.hr

ugarskih kraljeva - svetaca u Dubrovniku.¹ Svakako, među moćnicima ugarskih kraljeva - svetaca posebno mjesto uzimaju oni Sv. Stjepana Ugarskog. Moćnici glave i ruke Sv. Stjepana Ugarskog u Dubrovniku imali su svoju složenu i zanimljivu povijest, koja je kulminirala tijekom Prvog rusko-turskog rata (1768-1774), kada je Dubrovačka Republika bila prisiljena tražiti austrijsku zaštitu pred prijetnjama ruske flote, a pod pritiskom carice Marije Terezije. Dubrovnik je, s druge strane, bio prinuđen ustupiti isprva moćnik glave Sv. Stjepana Ugarskog, a potom moćnik ruke Sv. Stjepana Ugarskog. Senat Dubrovačke Republike zatražio je od dubrovačkih dominikanaca 27. travnja 1769. da za sebe zadrže dio lubanje Sv. Stjepana, a da Republici predaju onaj komad lubanje na kojemu je napisano *Primo regis S. Stephani Regis Hungariae*. Marija Terezija je s dubrovačkim moćnikom Sv. Stjepana nastavila kupovati naklonost Mađara, a zauzvrat je posredovala kod Katarine Velike za mirno rješenje pomorskog spora s Dubrovnikom.²

Pitanje moćnika glave Sv. Stjepana Ugarskog već dulje pobuđuje znanstvenu pažnju, kao i kompleks zlatarskih kulturnih veza Dubrovnik i Mađarske. Temeljna je činjenica da su svi sačuvani dubrovački moćnici s moćima ugarskih kraljeva-svetaca nastali u dubrovačkim zlatarskim radionicama 15. i 16. stoljeća, a samo su dva moćnika, koji nisu vezani za mađarske svece-vladare, prispjeli u 16. stoljeću kao proizvod srednjeeuropskih zlatara.³ Pišući ranije o moćnicima Sv. Stjepana

¹ Filip de Diversis, *Dubrovački govori u slavu ugarskih kraljeva Sigismunda i Alberta*, ur. Zdenka Janeković Römer, Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2001: 1-157; Zdenka Janeković Römer, »Priznanje krune svetog Stjepana - izazov dubrovačke diplomacije.«, u: Međunarodni simpozij »Diplomacija Dubrovačke Republike.« *Zbornik Diplomatske akademije* 3 (1998): 293-303; Zdenka Janeković Römer, *Višegradski ugovor temelj Dubrovačke Republike*. Zagreb: Golden marketing, 2003: 1-110; Zrinka Pešorda Vardić, »Kruna, kralj i grad: odnos Dubrovnik prema Ugarskoj kruni i vladaru na početku protudvorskog pokreta.« *Povijesni prilozi* 26 (2004): 19-37.

² Stjepan Krasić, »Uloga hrvatskih dominikanaca u kulturnim planovima kralja Matije Korvina.« *Dani hrvatskog kazališta* 16 (1990): 247-271; pretisnuto u: *Mogućnosti* 1-2/37 (1990): 198-217; Stjepan Krasić, »Kako je glava sv. Stjepana dospjela u Dubrovnik?« *Glas koncila* (3. rujna 2000): 5, 15; Stjepan Krasić, »Filozofske teze dubrovačkog dominikanca Dionizija Remedellija (1771-1793).« *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 1-2/31 (2005): 157-204; Petar Marija Radelj, »Dubrovačke relikvije sv. Stjepana ugarskog.« *Dubrovnik* 3-4 (2000): 269-303; Miljenko Foretić, »Dubrovnik u vrijeme rusko-turskog rata (1768-1775) s posebnim osvrtom na odnošaje s Austrijom.«, u: *Dubrovnik u povijesnim i kulturnim mijenama. Zbornik odabranih radova*, prir. Anica Kisić. Dubrovnik: Matica hrvatska - Ogranak Dubrovnik, 2007: 133-198; Nella Lonza, *Kazalište vlasti. Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2009: 212-214.

³ Cvito Fisković, »Umjetničke veze Mađarske i Dalmacije u srednjem vijeku i renesansi.«, u: Cvito Fisković, *Eseji*. Split: Logos, 1982: 184-210; P. M. Radelj, »Dubrovačke relikvije sv. Stjepana ugarskog.«: 290-291; Vinicije B. Lupis, *Moćnik dubrovačke prvostolnice*. Zadar: Filozofski fakultet, Sveučilište u Zadru, doktorski rad, 2003: 40, 86, 179, 233-234; Vinicije B. Lupis, »Zlatarske veze Dubrovnik i Mađarske.« *Starohrvatska prosvjeta* 37 (2010): 193-208.

Ugarskog, autor ovog rada pretpostavio je da je izvorni dubrovački moćnik glave Sv. Stjepana Ugarskog negdje sačuvan. Isto tako, u povijesnim izvorima bila je poznata i činjenica da se moćnik glave Sv. Stjepana, ugarskoga kralja, spominje 1590, a dao ga je izraditi generalni vikar Dubrovačke dominikanske kongregacije Timotej Pasković (1530-1604). Tu je činjenicu potvrdila i vijest da je u Rimu 1670. na Općem zboru Reda propovjednika odlučeno, na traženje Dubrovačke kongregacije, da se u samostanu Sv. Dominika u Dubrovniku dopusti govoriti časoslov Svetog Stjepana, ugarskoga kralja, čije se spašene moći časte u istom samostanu.⁴ Ova će činjenica biti važna u daljnjem tijeku rasprave. Isto tako, nedavni pronalazak dubrovačkog moćnika iz 16. stoljeća opovrgao je vijest koja se u zadnje vrijeme pojavila u znanstvenoj literaturi da je Senat od dominikanaca zatražio dio lubanje, dao ga okovati u zlato i isporučiti vladarici. Kako ćemo vidjeti iz tijeka rasprave, Senat je ustupio renesansni srebrni moćnik nastao u Dubrovniku.⁵ No, prije se moramo vratiti na dubrovačku skupinu moćnika iz dubrovačkog Dominikanskog samostana.

Moćnici glava iz dubrovačkog Dominikanskog samostana

Danas se u riznici dubrovačkog Dominikanskog samostana u posebnoj vitrini čuvaju tri moćnika glava. Uz postojeći moćnik glave Sv. Stjepana Ugarskog, koji je nesumnjivo nastao u razdoblju između 1769. i 1771. godine u srednjeeuropskoj radionici, poslije neugodne povijesne epizode ostala su još dva moćnika glava u dubrovačkom Dominikanskom samostanu, izložena u samostanskom muzeju.⁶ Radi se o dva moćnika glavâ koji su nastali u istoj dubrovačkoj renesansnoj zlatarskoj radionici: moćniku glave Sv. Luke Evanđelista i moćniku glave Sv. Kuzme i Damjana. Nastali su u Dubrovniku u 16. stoljeću i djelo su domaćih zlatara, posve u maniri kasnorenesansnog zlatarstva, ali su se nekada datirali i u 16. i u 17. stoljeće.⁷ Isto

⁴ Seraphinus Maria Cerva, *Monumenta Congregationis sancti Dominici*, sv. 1. Dubrovnik, 1728. Rukopis 36-II-21/I, Knjižnica Dominikanskog samostana u Dubrovniku: 108; V. B. Lupis, »Zlatarske veze Dubrovnika i Mađarske.«: 39; P. M. Radelj, »Dubrovačke relikvije sv. Stjepana ugarskog.«: 271.

⁵ N. Lonza, *Kazalište vlasti*: 212.

⁶ P. M. Radelj, »Dubrovačke relikvije sv. Stjepana ugarskog.«: 272-276.

⁷ Seraphinus Maria Cerva, *Prolegomena in Sacram metropolim Ragusinam*. Vidi: 36. poglavlje, *De sacris Ragusii reliquiis*. Rukopis I.c.61, Arhiv HAZU (prijepis iz autografa u Dominikanskoj knjižnici u Dubrovniku, sig. 36-IV-13); Vid Vuletić Vukasović, »Moći sv. Stjepana ugarskog u Dubrovniku.« *Starohrvatska prosvjeta* 3-4/4 (1898): 127-129; Stjepan Krasić, »Djela likovne umjetnosti u Dominikanskom samostanu u Dubrovniku u XV. i XVI. stoljeću.« *Dubrovnik* n.s. 9 (1998) 2/3: 233-262; Stjepan Krasić, *Dominikanski samostan u Dubrovniku*. Dubrovnik: Dominikanski samostan Sv. Dominika, 2002: 64-65; P. M. Radelj, »Dubrovačke relikvije sv. Stjepana ugarskog.«: 269-303; Karmen Gagro, »Predmeti zlatarstva u dominikanskom samostanu u Dubrovniku.«, u: *Dominikanci u Hrvatskoj*, katalog izložbe. Zagreb: Galerija Klovičevi dvori, 2011: 204-217.

Slika 1. Moćnik glave Sv. Kuzme i Damjana iz Dominikanskog samostana u Dubrovniku, 16. stoljeće (preuzeto iz kataloga izložbe *Dominikanci u Hrvatskoj*)

tako, ovi moćnici nastali su na tradiciji moćnika glavâ u Dubrovniku. Moćnici glavâ reprezentanti su srednjovjekovne duhovnosti šovanja dijelova tijela svetaca. Stoga možemo govoriti o anatomskim moćnicima koji reproduciraju dio tijela koji predstavljaju. Skupina moćnika glavâ u Dubrovniku više od šest stotina godina pod stalnim je utjecajem carske krune, čiji je prauzor moćnik glave Sv. Vlaha. Skupina moćnika glavâ iz Dominikanskog samostana u Dubrovniku pripada skupini moćnikâ u obliku pogače, spljoštenog oblika, arhaične forme, potvrđujući iznova dubrovačku konzervativnu crtu u zlatarstvu tijekom niza stoljeća.⁸

Moćnik glave Sv. Kuzme i Damjana (v. 15,5 x 19 x 14,8 cm), izveden je u kotlastom obliku, poštujući dubrovačku tradiciju izrade moćnika u obliku glave. Na tjemenu moćnika izveden je u tehnici “na proboj” u srebrnom limu lik Sv. Dominika kako nosi ljljan u ruci unutar stiliziranog lovorova vijenca. U donjoj zoni iskucana su u istoj tehnici “na proboj” u srebrnom limu dva ovalna medaljona. Na prednjoj strani moćnika iskucan je medaljon u kojemu je prikazan mladoliki lik sveca u stojećem položaju uz stolić s raspelom, a nasuprot se nalazi drugi stolić s mrtvačkom lubanjom. U perspektivnom prikazu raskriljeni

⁸ Vinicije B. Lupis, »O moćnicima u obliku glave iz Moćnika dubrovačke prvostolnice nastalima do kraja XIV. stoljeća.« *Starohrvatska prosvjeta* 36 (2009): 351-369.

Slika 2. Moćnik glave Sv. Luke iz Dominikanskog samostana u Dubrovniku, 16. stoljeće (preuzeto iz kataloga izložbe *Dominikanci u Hrvatskoj*)

zastor tvori scenski efekt, a mladoliki svetac prikazan je kako u jednoj ruci drži liječnički instrument, a u drugoj drži liječničku škrinjicu, svoj ikonografski simbol. Uokolo teče natpis: CAPVT.SANCTI.DAMIANI.MARTIRIS. Na drugom medaljonu prikazan je Sv. Kuzma s istim liječničkim simbolima, u kratkom haljetku s velikim okovratnikom. I ovaj svetački lik, poput Sv. Damjana, iskucan je u perspektivnom prikazu, a perspektivi pridonosi radijalno izvedeno popločanje donje zone reljefa. Zlatar koji ih je izrađivao služio se, po svemu sudeći, grafičkim prikazom iz neke od onodobnih crkvenih knjiga. Oko medaljona teče natpis: CAPVT.SANCTI.COSMIANI.MARTIRIS. Oba medaljona povezana su iskucanim srebrnim reljefom vitica i voćnih girlandi, izvedeni u istoj tehnici “na proboj”, ostavljajući vidljivom lubanju koja se čuva unutar moćnika.

Isti dubrovački zlatar izradio je i drugi moćnik glave Sv. Luke (visina 14,5 cm, širina baze 20 x 17 cm), na kojemu je vidljiv postavak donje zone iz kasnijeg razdoblja. Na tjemenu moćnika iskucan je prikaz istokračnog križa u lovorovu vijencu, za razliku od moćnika glave Svetih Kuzme i Damjana. Na prednjoj strani moćnika iskucan je lik Sv. Luke u perspektivnom prikazu, kako drži Evanđelje, a u prvom planu je prikaz bika, njegova ikonografskog simbola. Sv. Luka je prikazan u interijeru, a dubrovački je zlatar očito radio po kvalitetnom grafičkom predlošku, kako je ranije navedeno, po svemu sudeći po nekoj od

grafika iz tiskanih misala. Oko medaljona teče natpis: CAPVT.SANTI. LVCAE. EVANGELISTA. Na stražnjoj strani u ovalnom medaljonu iskucan je u tehnici “na proboj” Kristov monogram. Površina moćnika prekrivena je viticama akantusa izvedenima u tehnici “na proboj”.⁹ U katalogu izložbe *Dominikanci u Hrvatskoj* autorica teksta za moćnike Sv. Kuzme i Damjana i Sv. Luke navodi da se moćnici ističu kvalitetom umjetničke obrade s tipičnim renesansnim dekorativnim elementima, potvrđujući tezu da su i u 16. stoljeću dubrovački zlatari bili sposobni uhvatiti se u koštac s najzahtjevnijim likovnim zadaćama.¹⁰

Moćnik glave Sv. Stjepana Ugarskog iz Stolnog Biograda

Konačnu enigm u hrvatskoj znanosti gdje se nalazi dubrovački moćnik glave Sv. Stjepana, ugarskoga kralja, riješio je uvid u katalog Dijecezanskog muzeja u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár, Alba Regia), u kojem se čuva moćnik glave Sv. Stjepana Kralja. U ovom katalogu datiran je u 17. stoljeće, ali evidentno je na prvi pogled da je nastao u radionici istog majstora kao i dva moćnika glavâ koji se i danas čuvaju u dubrovačkom Dominikanskom samostanu.¹¹ U citiranom rukopisu *Prolegomena in Sacram metropolim Ragusinam*, nastalome 1744, na strani 289. dominikanski povjesničar Serafin Marija Crijević doslovce piše: “Lubanja ugarskog kralja Stjepana, gotovo je cijela pokrivena lijevanim srebrom u obliku lubanje, u koju je urezana slika svetoga kralja. Opisuje se u Popisu iz godine 1614, ali je uistinu 1590. bila položena u tu srebrnu kutiju. Opširnije o tim svetim moćima o nadbiskupu Pavlu Alberiju.”¹² Ovaj dubrovački povijesni izvor prvoga reda iznimno je važan za datiranje cjelokupne skupine moćnikâ glavâ iz Dominikanskog samostana u Dubrovniku.

⁹ Karmen Gagro, »Zlatarstvo, Z/19, Z/20.«, u: *Dominikanci u Hrvatskoj*, katalog izložbe. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2011: 423-424. U dvije kataloške jedinice autorica obrađuje moćnike Sv. Kuzme i Damjana i Sv. Luke, koje u potpunosti ikonografski ne iščitava, ujedno i nedosljedno iščitavajući natpise na moćnicima, a ne navodi ni stariju literaturu.

¹⁰ Ivo Lentić, *Dubrovački zlatari 1600 - 1900*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1984: 11; K. Gagro, »Predmeti zlatarstva u dominikanskom samostanu u Dubrovniku.«: 212.

¹¹ András Smohay, *Értékeink Különleges idegenvezetés Székesfehérvár kincsei között*. Székesfehérvár, 2010: 35.

¹² *Stephani Hungariae Regis Cranium fere integrum argento ad formam calvae fuso coopertum, in quo anaglyptica divi Regis imago. Describitur in Indice anni 1614; at vero anno 1590 in argenteam illam thecam repositum fuit. Fusius de sacro hoc Lypsano in Paulo Albero Antistite* (S. M. Cerva, *Prolegomena in Sacram metropolim Ragusinam*: 289).

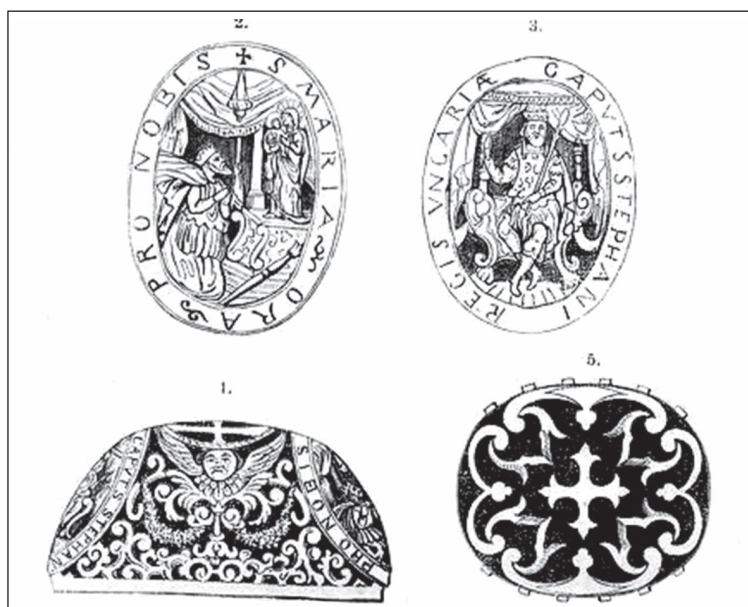
Kustos Dijecezanskog muzeja u Stolnom Biogradu András Smohay ljubazno je poslao autoru rada sve povijesne podatke iz mađarske literature, kao i podatke o muzealnoj kataloškoj jedinici o dubrovačkom moćniku, koji je Marija Terezija darovala Stolnom Biogradu. Tada je bio izrađen i drugi, novi srebrni moćnik glave u obliku biste, čija je tematika izvan fokusa ove rasprave.

Moćnik iz Stolnog Biograda (visina 10 cm, širina baze 16 x 19 cm, težine 442 gr.) renesansni je moćnik iskucan u tehničar "na proboj", s kružnim medaljonima (slike 4-8). Na ovom medaljonu prikazan je kralj kako sjedi prekrivenih nogu na prijestolju ispod baldahina u antikizirajućem ruhu. Oko medaljona teče natpis: CAPVT S. STEPHANI REGIS VNGARIAE. Na suprotnoj strani moćnika je drugi medaljon s oštećenim prikazom klečećeg kralja ispred žrtvenika, na kojem je izduženi kip Bogorodice s Isusom. Na ovom reljefu kralju Stjepanu nedostaje glava. U donjem kutu medaljona je žezlo, a iznad kipa je iskucana viseća svjetiljka i zavjesa. Zanimljiva je sličnost srebrnog reljefa vitica izvedenih "na proboj" na moćniku Sv. Stjepana i Sv. Luke, kao i modelacije figuralnih reljefa, iznova potvrđujući da ih je izradio isti dubrovački zlatar. Isto tako, na tjemenu moćnika pojavljuje se isti tipološki istokračni križ kao i na moćniku glave Sv. Luke iz Dubrovnika. Oba medaljona na mađarskom moćniku govore kako se radi o kvalitetnim radovima dubrovačkih zlatara druge polovice 16. stoljeća, inače razdoblja nedovoljno poznatog u znanstvenoj literaturi. Međutim, temeljeći spoznaju na sada poznatoj skupini ova tri moćnika, možemo izmijeniti dosadašnje mišljenje o padu kvalitete domaće produkcije. Na perforiranoj površini moćnika izmjenjuju se iskucane girlande, anđeoske glavice i na samom tjemenu kružni medaljon s istokračnim križem. Vitice i anđeoske glavice bliže su onodobnoj produkciji kaleža iz mletačkih radionica, nego li je to slučaj s napuljskom ili rimskom zlatarskom produkcijom. Na jednostavnom dnu moćnika ugraviran je istokračni križ sličnog oblika kao na tjemenu moćnika, okružen jednostavnim viticama.

Dubrovački moćnik iz Stolnog Biograda je poput preostala dva dubrovačka moćnika koje je, kako smo već naveli, naručio generalni vikar Dubrovačke dominikanske kongregacije Timotej Pasković (Paschali) (1530-1604), nastao tijekom druge polovice 16. stoljeća. Moćnik odaje visoku likovnu kvalitetu, koja nipošto ne zaostaje za tadašnjom svenazočnom mletačkom produkcijom na istočnojadranskoj obali. Vidljiv je utjecaj grafičkih predložaka kojima se služio dubrovački zlatar, prije svega u rješavanju ikonografskih prikaza scena u perspektivnim prikazima. Moćnik Sv. Stjepana Ugarskog pripada onom dijelu hrvatske likovne baštine koja se sada nalazi izvan nacionalnih granica. Ovaj moćnik je već od 19. stoljeća

Slika 3. Detalj moćnika glave Sv. Kuzme i Damjana iz Dominikanskog samostana u Dubrovniku, 16. stoljeće (preuzeto iz kataloga izložbe *Dominikanci u Hrvatskoj*)

Slika 4. Crtež moćnika glave Sv. Stjepana Ugarskog iz Stolnog Biograda. Dubrovnik, 16. stoljeće (preuzeto iz Joannes Pauer, *Historia diocesis Alba-Regalensis ab erecta sede episcopali 1777-1877*. Alba-Regiae, 1877, tab. V.)

Slika 5. Moćnik glave Sv. Stjepana Ugarskog - detalj s prikazom kralja Stjepana na prijestolju, Dijecezanski muzej u Stolnom Biogradu. Dubrovnik, 16. stoljeće (foto: András Smohay)

Slika 6. Moćnik glave Sv. Stjepana Ugarskog - detalj s prikazom kralja Stjepana kako kleči pred Gospinim kipom, Dijecezanski muzej u Stolnom Biogradu. Dubrovnik, 16. stoljeće (foto: András Smohay)

Slika 7. Detalj moćnika glave Sv. Stjepana Ugarskog iz Dijecezanskog muzeja u Stolnom Biogradu. Dubrovnik, 16. stoljeće (foto: András Smohay)

Slika 8. Dno moćnika glave Sv. Stjepana Ugarskog iz Dijecezanskog muzeja u Stolnom Biogradu. Dubrovnik, 16. stoljeće (foto: András Smohay)

zaokupljao pažnju mađarskih povjesničara.¹³ Tijekom antropološkog istraživanja provedenog 2009. potvrđeno je postojanje natpisa na kosti lubanje, koji glasi: *P(r)i(mo)Regis St. Stephani Regis Hungar(ia)e*. Za njega se znalo u dubrovačkim povijesnim izvorima od 18. stoljeća. Ovaj je moćnik Marija Terezija 16. ožujka 1778. darovala Stolnom Biogradu u “(...) *Antiquam Thecam Argenteam, figuris distinctam (...)*”, kako stoji u diplomi autentičnosti izdanoj 1777. godine. Kraljica Marija Terezija već je ranije, 1771, darovala budimpeštanskoj prvostolnici dubrovački moćnik ruke Sv. Stjepana Ugarskog.¹⁴

Povijesna trauma Dubrovnika iz 18. stoljeća, koji je u moćima ugarskih kraljeva-svetaca propitivao i svoje državne korijene, od samog državnog grba i mača dubrovačkog kneza (dara hrvatsko-ugarskog kralja) ostala je trajna konstanta do kraja Republike.¹⁵ Ponovnim pronalaskom dubrovačkog moćnika Sv. Stjepana Ugarskog, koji je uz moćnik ruke Sv. Stjepana Ugarskog otuđen iz Dubrovnika tijekom diplomatskog pritiska bečkog dvora u 18. stoljeću, iznova je omogućeno cjelovito sagledavanje nazočnosti *Sacrae coronae Hungariae* kao temelja legitimiteta dubrovačke aristokratske republike. Uklapanje dubrovačkog moćnika iz Stolnog Biograda u virtualni muzej dubrovačke baštine ispunilo je dugotrajnu prazninu u memoriji Dubrovnika, koja je objavom ovog moćnika ispravljena.

¹³ Joannes Pauer, *Historia dioecesis Alba-Regalensis ab erecta sede episcopali 1777-1877*. Alba-Regiae, 1877: 273-289, Tab. 5; Antal Leopold, »Az esztergomi székesegház erekléi.« *Magyar Katolikus Almanach* 5 (1930-1931): 557-571; Antal Molnár, »A Szent Jobb és Raguz.« *Turul* 66 (2003): 1-11; Kinga Éry, »A székesfehérvári ereklyecsont embertani vizsgálata.«, u: *Alba Regia* 38 (2009): 38.

¹⁴ J. Pauer, *Historia dioecesis Alba-Regalensis*: 279.

¹⁵ Kao komparaciju valja navesti da je druga aristokratska republika na Jadranu, Mletačka Republika, imala drukčiji vid državne simbolike, kroz razvoj vojvodske kape, za razliku od dubrovačkog kneza kao srednjevjekovnog viteza sa simbolima staleške pripadnosti: ostruga, kolajne, prsten i mač. Vidi: Agostino Pertusi, »Quedam regalia insignia, ricerche sulle insignie del poter ducale a Venezia durante il medioevo.« *Studi Veneziani* 7 (1965): 3-124; Piero Pazzi, *Il corno ducale, o sia contributi alla conoscenza della Corona Ducale di Venezia volgarmente chiamata Corno*. Treviso, 1996: 1-158; Ivan Bach, »Mač dubrovačkog kneza, dar Matije Korvina.« *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 18 (1970): 61-73.

THE RAGUSAN RELIQUARY OF THE HEAD OF ST. STEPHEN OF HUNGARY AT THE DIOCESAN MUSEUM IN SZÉKESFEHÉRVÁR

VINICIJE B. LUPIS

Summary

The author highlights the Renaissance reliquary of the head of St. Stephen which has been kept at the Diocesan Museum in Székesfehérvár (Alba Regia) since the eighteenth century. It originates from the Dominican monastery in Dubrovnik, but found its way to Hungary following the political pressure of the Habsburg court on the Republic of Dubrovnik during the First Turco-Russian War in 1769. This article aims to explore the connections between the Hungarian reliquary and those currently kept at the Dominican monastery in Dubrovnik.

The reliquary of the head of St. Stephen, King of Hungary, is mentioned in the documents in 1590, and was commissioned by Timotej Pasković (1530-1604), the general vicar of the Dominican congregation of Dubrovnik. It was made in the Ragusan goldsmith workshops, originally designed as a set which also included two reliquaries of the heads of St. Luke and SS. Cosmas and Damian, still kept at the Dominican monastery in Dubrovnik. The reliquary's artistic solution of the two compositions which depict St. Stephen as king on the throne and in a position of prayer in front of the statue of Our Lady testify to the high craftsmanship of the Ragusan goldsmithery in the narrative expression. A comparative analysis of the three reliquaries has helped define the artistic hand of an unknown Ragusan goldsmith of the late Renaissance, as well as point to the fact of the much-needed reevaluation of the Ragusan goldsmithery of the second half of the sixteenth century as a specific artistic expression of the Renaissance.